

Чинники розвитку економічної активності населення та ринків праці регіонів України в контексті забезпечення економічного зростання

Стаття присвячена дослідженню головних чинників забезпечення продуктивної зайнятості населення регіонів України на етапі переходу до постіндустріального суспільства, а також їх ранжуванню за ступенем пріоритетності та мірою впливу. Виокремлені елементи цього досвіду, доцільні для впровадження в Україні на етапі нарощування темпів економічного зростання та переходу до постіндустріального суспільства.

пріоритетні чинники розвитку, економічна активність населення, ринок праці, інноваційно-інформаційна доктрина, продуктивність зайнятості; заробітна плата; доходи попит населення, конкурентоспроможність, попит на робочу силу, безробіття, рух робочих місць і робочої сили

Еволюція ринку праці та форм, видів підвищення ефективності зайнятості зумовлюється дією багатьох факторів. Методологія дослідження впливу економічних перетворень на трансформації зайнятості та ринок праці виходить з визнання їх широкомасштабного і різнобічного впливу на ключові параметри ринку праці через основні макроекономічні пропорції. Чинники розвитку сфери зайнятості та ринку праці регіонів України на етапі ринкового реформування господарства різнобічно досліджено В.В.Онікієнком, Т.А.Заяць, І.Л.Петровою, В.С.Васильченком, В.І.Герасимчуком, В.М.Петюхом та іншими провідними вітчизняними вченими, які на основі отриманих результатів обґрунтували стратегічні й тактичні заходи щодо регулювання розвитку сфери зайнятості населення України в умовах економічної кризи. Разом з тим, реалізація інноваційно-інформаційної доктрини розвитку економіки України має відбуватися вже в постіндустріальному форматі суспільного прогресу. Отже, формування і відтворення економічної активності населення та розвитку ринків праці визначається вже принципово новою аллокацією головних факторів в економічному просторі, відмінною від тієї, яка була властива попередньому етапові соціально-економічного розвитку країни. Разом з тим, аналіз наукової літератури свідчить про певну обмеженість методолого-методичної та прикладної бази аналізу щодо конкретних чинників постіндустріального розвитку та їх впливу на зайнятість населення.

Виходячи з викладеного, метою представленої статті є визначення пріоритетності та узгодження напрямів дії цих чинників на основі нових методологічних підходів, і відтак – обґрунтування конкретних заходів у межах визначених чинників з урахуванням кумулятивного результату взаємодії цих факторів.

Отримані результати теоретичних і прикладних досліджень акумулювали в собі наступне.

Ми визначаємо фактори відтворення економічної активності населення та розвитку ринків праці регіонів як вектори просторового суспільно-економічного розвитку, які втілюють комплексну стратегію розвитку і забезпечують ефективний взаємозв'язок між людськими, матеріальними, галузевими та структурними аспектами ринків праці регіонів. Тому у методичному аспекті важливо виходити з того, що оцінка

сучасних чинників розвитку ринків праці та економічної активності населення регіонів повинна:

- включати аналіз макроекономічного середовища та нагромадженого соціально-економічного потенціалу економічного простору, які обумовлюють і специфіку розвитку ринку праці та формування й відтворення економічної активності населення;
- охоплювати складові організаційно-економічного механізму соціально-економічного розвитку в частині, що впливає на розвиток ринків праці та формування й відтворення економічної активності населення;
- бути щільно пов'язаною з висвітленням діючих економічних регуляторів соціально-економічної політики в цілому, а аналіз існуючої практики регулювання ринку праці - з конкретними одержаними соціально-економічними результатами;
- передбачати виокремлення серед численних регуляторів розвитку економічної активності населення та ринку праці тих, які безпосередньо впливають на ринок праці та сферу зайнятості населення (структурні перетворення, інноваційно-інвестиційні важелі тощо), і тих, які стимулюють зростання продуктивності просторово-галузевої системи зайнятості населення (номінальна і реальна заробітна плата, рівень і структура доходів населення, платоспроможний попит населення, високий попит на робочу силу).

Аналітичне дослідження чинників розвитку ринків праці та економічної активності населення здійснено нами із застосуванням факторного аналізу (теоретичні засади факторного аналізу викладено в [1-2]. Ізоморфність виокремлених чинників засвідчили результати економіко-математичного аналізу на основі статистичних даних за 1999-2005 рр. Це дало змогу виявити такі ключові фактори та внутрішні закономірності розвитку економічної активності населення і ринку праці України.

Головним фактором розвитку ринку праці та відтворення економічної активності населення є соціальна парадигма постіндустріальних перетворень макроекономічного середовища. Відтак базовими критеріями ефективності трансформацій ринків праці регіонів має бути досягнення високих параметрів добробуту усього суспільства, їх відповідність параметрів кращим світовим взірцям і показникам людського розвитку. Головний фактор розвитку сфери зайнятості акумулює в собі такі полюси:

- динаміку, структуру реального ВВП, а також продуктивність суспільної праці як основу забезпечення продуктивної зайнятості населення. У 1998-2005 рр. у структурі формування ВВП за доходами зросла частка валового прибутку, змішаного доходу та частка оплати праці, скоротилась частка чистих податків. Незважаючи на макроекономічну стабілізацію і відновлення економічного зростання, продуктивність використання трудового потенціалу є низькою, про що свідчить відставання України від розвинених країн ЄС за показником ВВП у розрахунку на одну особу;

- соціальну спрямованість змін в секторальних і галузевих пропорціях, і насамперед – розвиток сектору послуг як одного з головних параметрів динаміки постіндустріальних суспільств [3]. Наслідком ефективного функціонування галузей соціальної та ринкової інфраструктури стануть якісні зміни трудових ресурсів, зайнятих у суспільному виробництві, удосконалення умов та способу життя, індивідуального добробуту, продовження працездатності людини. На сьогодні у сфері послуг зосереджено близько половини усього зайнятого населення України. Проте порівняно з високорозвиненими країнами ЄС надвисокою концентрацією робочої сили характеризуються не сфери охорони здоров'я, фінансових і ділових послуг, які забезпечують виробничі та невиробничі потреби економіки і населення, сприяють суспільному поділу праці та оптимізації фінансових потоків і є активним фактором

формування економічної спеціалізації господарства, а громадське харчування, торгівля, готелі та ресторани, тобто ризикові види економічної діяльності з низькою інноваційною наповненістю, які акумулюють низько- та некваліфіковану робочу силу;

- високі кінцеві результати зайнятості у вигляді соціально прийнятного рівня трудового доходу, задоволеного споживчого попиту населення. Нинішній низький рівень основного джерела трудових доходів - заробітної плати та її купівельна спроможність не забезпечують нормальне відтворення робочої сили. Значно нижче середньої по Україні заробітна плата у галузях соціальної сфери, відповідальних за відтворення трудового потенціалу та інноваційний розвиток, які акумулювали найбільш кваліфіковану й освічену робочу силу. Разом з тим, джерелом низького рівня зарплатні зайнятого населення є не лише невисока продуктивність праці: на одиницю заробітної плати наш працівник виробляє у середньому удвічі більше товарів і послуг, аніж європеець чи американець, тобто праця українських громадян нині є однією з найбільш експлуатованих у світі. У структурі розподілу національного доходу частка оплати праці значно нижча внеску праці в створення цього самого національного доходу. До цього необхідно додати, що за останні роки простежується тенденція до деякого зменшення питомої ваги заробітної плати в грошових доходах населення, а рівень особистого споживання переважної більшості працездатного населення утримується на рівні мінімального споживчого бюджету;

- капіталоутворення та інвестиційне забезпечення сфери зайнятості, які визначають потенціал динаміки усіх соціальних параметрів і ресурси виробництва предметів споживання й послуг для населення і держави, регулюють рівень та структуру зайнятості, сприяють створенню та збереженню продуктивних робочих місць, і відтак, забезпечують динаміку всього національного виробництва [4]. Після років тривалої соціально-економічної кризи потреба української економіки в інвестиціях багаторазово перевищує пропозицію. Нестача інвестицій знижує можливість технічної модернізації та розширення виробництва, і таким чином негативно впливає на можливості збільшення місткості ринку праці шляхом створення додаткових робочих місць і модернізації діючих;

- якість і конкурентоспроможність людських ресурсів. За формальними ознаками сучасна українська робоча сила є досить високоосвіченою у світі: на сьогодні трохи менше половини зайнятого українського населення мають або повну вищу, або базову вищу фахову освіту. Однак багато з тих працівників, які одержали високу формальну підготовку, змушені займати робочі місця, що не вимагають високої кваліфікації або навіть узагалі її не потребують. У той же час національній економіці бракує фахівців середньої кваліфікації; службовців, зайнятих обробкою інформації. Порівняння зайнятого населення України за окремими професійно-освітніми групами з відповідним розподілом працівників у високорозвинених країнах світу свідчить про відставання України за часткою висококваліфікованих робітників, і насамперед серед чоловіків, а за представництвом двох найнижчих професійних груп - напівкваліфікованих і некваліфікованих робітників - Україна серед лідерів;

- підприємницька активність населення як умова зростання місткості ринку праці, підвищення доходів працівників, загального зростання їх добробуту та формування адекватної мотиваційної основи економічної активності населення. Сьогодні на малих підприємствах України зайнято лише 7 % населення працездатного віку, середньомісячна заробітна плата одного працівника малих підприємств складає 50-60% від середньої по економіці, а частка продукції малих підприємств за останні 5 років щороку скорочується і у 2004 р. склала усього 5,3 % [5, с.333]. Згідно офіційної статистики, 35 % новостворених підприємств щороку банкрутують, 60 % ледве виживають і лише 5 % розвиваються успішно, але переважно перебувають в "тіні" [6,

с.47]. За такого незадовільного стану малого бізнесу виникають сумніви щодо дієвості його ролі у зменшенні напруги на ринку праці та розширенні сфери прикладання праці;

- фінансовий стан територій щодо реалізації можливостей зайнятості населення (податкоспроможність; видатки місцевих бюджетів на освіту, соціальний захист; фінансова підтримка безробітних та сприяння їх самозайнятості; співвідношення трансфертів Державного бюджету та соціальних витрат місцевих бюджетів). На сьогодні зміни в фінансово-економічній системі недостатньо підпорядковані вирішенню проблем соціального розвитку, в тому числі в сфері зайнятості населення. Співвідношення доходів держбюджету до валового внутрішнього продукту скорочується з кожним роком, що обмежує можливості нарощування соціально орієнтованих витрат та розширення місткості сфери зайнятості населення;

- розвиненість державної політики соціального захисту населення у сфері праці. В останні роки у витратах політики зайнятості домінують активні напрями і заходи регулювання; а їх частка наблизилась до європейських стандартів проведення державного регулювання зайнятості. З 2003 р. такими заходами охоплені кожний другий з незайнятих громадян. Це знаходить своє конкретне втілення у створенні нових ефективних робочих місць, зростанні обсягів професійної підготовки та перепідготовки кадрів, підвищенні ефективності організації громадських робіт та ін. Разом з тим, слід зазначити все ще слабку еластичність сучасної системи професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних осіб до зміни попиту на робочу силу відповідно до реструктуризації економіки; недостатність державної допомоги у працевлаштуванні неконкурентоспроможних на ринку праці верств населення; слабкість економічних стимулів до реєстрації в державних службах зайнятості тощо.

Другим за вагою виокремленим фактором є інноваційно-інформаційний формат розвитку зайнятості, що створює значні перспективи для динамічного розвитку продуктивних сил, сприяє утвердженню соціально орієнтованої ринкової економічної моделі та суспільного прогресу. Цей чинник утворюють такі складові:

- системна трансформація промисловості на постіндустріальних засадах, яку можна представити як поєднання двох взаємозалежних процесів - *реструктуризації* і *реалокатії*. Незважаючи на те, що у 2001-2005 рр. розпочала формуватися нова система відтворення наукомістких, високотехнологічних галузей, на сьогодні динаміка зрушень в структурі промисловості все ще не набула сучасної постіндустріальної спрямованості: значного розвитку набули окремі базові галузі важкої промисловості, посилилась сировинна спрямованість виробництва, відбувся занепад високотехнологічних і наукомістких галузей, зазнала трикратного скорочення як частка новітніх технологічних укладів в українській економіці;

- науково-технологічна озброєність праці, безперервне впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво та забезпечення належних умов праці. Нині інноваційні процеси в економіці країни мають переважно екстенсивний характер; інвестиційна діяльність має низьке інноваційне наповнення, а рівень її активності не покриває вибуття та знос виробничих фондів, не дозволяє зупинити процес їхнього старіння, унеможливаючи їх принципове оновлення. За оцінками спеціалістів, близько 50 % робочих місць в сфері матеріального виробництва не відповідають сучасним міжнародним вимогам до умов технічної і технологічної безпеки і чинять шкоду здоров'ю працюючих;

- розвиненість внутрішньоорганізаційної (виробничої) системи сприяння відтворенню і розвитку кваліфікованої робочої сили як носія активної інноваційної діяльності. У зв'язку з цим методологічна установка розвитку ринку праці за інноваційною моделлю полягає в обранні в якості головного критерію забезпеченості конкурентоспроможності працівників шляхом професійної підготовки, перепідготовки,

підвищення кваліфікації кадрів. Існуюча неспроможність ринку в сфері професійного навчання й відсутність ефективного механізму щодо підготовки персоналу на виробництві зумовлюють низьку заінтересованість підприємств і організацій у виділенні коштів на професійну підготовку. Фактична періодичність підвищення кваліфікації персоналу в середньому по регіонах (12 років у 2004 р.) значно перевищує нормативну у 2,5-4 роки. Примітно, що виявляючи найвищий рівень попиту саме на професіоналів, фахівців, висококваліфікованих робітників з інструментом, операторів, складальників обладнання (ці професійні групи характеризуються на ринку праці найнижчим навантаженням на 1 робоче місце), підприємства воліють отримати готових фахівців, аніж готувати їх;

- мобільність систем винагороди та їх спроможність бути адекватною мотиваційною основою високопродуктивної інноваційної праці. На сьогодні порушений зв'язок між результатами праці окремих працівників і підприємств; існує надвеликий розрив у міжгалузевих, міжпрофесійних, міжкваліфікаційних співвідношеннях в оплаті праці; а також між максимальними і мінімальними рівнями заробітної плати. Структура заробітної плати характеризується істотними, не виправданими змістом та виробничими (посадовими) функціями диспропорціями, значними нарахуваннями за невідпрацьований час, низькою часткою додаткової заробітної плати, заохочувальних виплат, які, на жаль, перебувають поза залежністю від змісту та інноваційної наповненості праці. *Соціальні пільги і гарантії*, надані підприємствами, мають зрівняльний характер, порушуючи зв'язок між ефективністю діяльності підприємств, індивідуальним внеском кожного і розмірами пропонованої соціальної компенсації усім працівникам. Викладене, а також практика прихованої оплати праці збільшує загальний рівень невизначеності працівників щодо належної оцінки їх праці і змушує скорочувати свою трудову активність та рівень кваліфікації, породжує необов'язковість у виконанні виробничих обов'язків, дезорієнтує прагнення працювати творчо тощо.

Третім за вагою є фактор трудозберігаючого використання людських ресурсів у сфері зайнятості. В аспекті макроекономічного аналізу цей фактор являє собою характеристику рівня залучення зайнятого працездатного населення до безпосередньої трудової діяльності у суспільному виробництві. У складі цього фактору можна виділити такі полюси:

- рівень надлишкової зайнятості. Система напівформальних трудових відносин української економіки, сприяючи поширенню неефективних форм реаллокації зайнятості, перешкоджала розвитку безробіття, темпи і масштаби якого були б вищими при більш активному застосуванні таких жорстких ринкових регуляторів, як банкрутства та масові вимушені звільнення. Завдяки цьому був штучно створений ефект існування значної місткості сфери прикладання праці, певна, і досить вагома, частка якої в дійсності є віртуальною. Приховане безробіття зіграло роль важливого соціального амортизатора та дало змогу на рівні держави уникнути обвального зростання безробіття і загострення соціальної напруги в суспільстві, а на рівні підприємства - зберегти кваліфіковані кадри, обмежує територіальну та професійну мобільність працівників, завдяки чому втрачаються професійно-кваліфікаційні навички, знижується економічна активність населення. Незважаючи на поступове впорядкування цих процесів на етапі відновлення позитивної економічної динаміки, обсяги та рівні часткового безробіття все ще лишаються значними;

- ефективність використання робочого часу працівників. Причинами невисокого рівня використання фонду робочого часу в економіці України є висока частка прямих втрат робочого часу та неявок, які обумовлені недоліками в організації виробництва і праці, зокрема труднощами зі збутом продукції, недостатнім

забезпеченням чи нерегулярними поставками сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, моральною і фізичною зношеністю виробничих потужностей тощо. Наслідками недостатньої інтенсивності праці зайнятих є обсяги недоданої продукції, невиконаних робіт та ненаданих послуг та низький рівень продуктивності сфери зайнятості;

- якісна збалансованість внутрішніх і зовнішнього ринків праці в частині регулювання попиту і пропозиції робочої сили. Однією з важливих сучасних проблем розвитку ринку праці України є неузгодженість руху робочих місць і робочої сили, яка виявляється у їх кількісно-якісному неспівпадінні. Ліквідація робочих місць в більшості випадків не супроводжується глибинною реструктуризацією зайнятості та створенням нових робочих місць, що говорить про існування: по-перше, надзвичайно активного надлишкового обороту робочої сили, що охоплює переміщення працівників, не пов'язані з перерозподілом робочих місць між підприємствами, по-друге, серйозних перешкод та обмежень на ринку праці для структурної модернізації на постіндустріальних засадах; тобто згорання робочих місць у стагнуючих секторах економіки не завжди ефективно і своєчасно компенсується їх створенням у інноваційних виробництвах та секторі послуг. Нерівноважність рухів робочих місць і робочої сили в певних межах є невід'ємною рисою динаміки попиту і пропозиції на ринку праці; однак, накопичуючись і поглиблюючись, вона гальмує розвиток ринку праці та зумовлює його розбалансування, подовження термінів безробіття та зростання частки (у складі незайнятих) і чисельності тривало безробітних [7];

- інтенсивність мобільності робочої сили. Характеристикою інтенсивності обороту робочої сили є професійний стаж працівників, тобто час, протягом якого людина працює на певному робочому місці, у певній фірмі. Нині цей показник в Україні складає близько 7-8 років проти 10-12 років у країнах Західної Європи або Японії. Пожвавлення мобільності робочої сили як у внутрішній, так і у зовнішній формах призводить до більш частішої зміни робочого місця і суперечить трудовим нормам, спрямованим на стабілізацію зайнятості [8, с.178]. Це означає, що робоча сила в українській економіці має недостатні за міжнародними параметрами запаси специфічного людського капіталу та українська економіка ще довгий час потерпатиме від його нестачі;

- масштаби і тривалість вилучення трудових ресурсів зі сфери праці. При позитивній динаміці у 2000-2004 рр. кількості вакансій, що є в службі зайнятості та працевлаштування безробітних, тривалість тривалості незайнятості трудовою діяльністю зростала, а в стані безробіття більше одного року перебували майже половина загальної чисельності безробітних. Незайнятість протягом тривалого часу обумовлює як фактично незворотну втрату кваліфікації значних масивів робочої сили, так і накопичення соціальної напруженості на ринку праці, і у підсумку маргіналізацію населення.

Отже, можна констатувати, що сьогодні в Україні склалася ситуація, за якою використання людського потенціалу вступає у конфлікт з сутністю продуктивності праці, яка в умовах ринкової системи господарювання зорієнтована на трудовбереження, а використання людського потенціалу - на розширення трудомістких сфер праці і понад те, - на надлишкову зайнятість.

Наступний виділений фактор – це фактор досягнення оптимальних параметрів економічної активності населення. Його полюси утворені:

- демографічними параметрами трудової активності та зайнятості населення у віці 15-70 років. Сучасна демографічна ситуація жорстко детермінує основні кількісні і якісні параметри економічно активного населення України, а несприятливі тенденції соціально-економічного розвитку спричиняють високий рівень трудової активності

(62,0 % у 2004 р.) практично всіх категорій населення: коефіцієнт участі в робочій силі упродовж останніх років, попри значно нижчий, ніж у більшості країн світу пенсійний вік, є досить високим за міжнародними стандартами. Однак значний і постійно зростаючий рівень старіння робочої сили (у середньому по Україні кожна п'ята економічно активна особа - старша 50 років, а кожна чотирнадцята - старша працездатного віку) створює перешкоди для нормалізації відтворення робочої сили, запровадження новітніх технологій і відповідної перекваліфікації працівників. З огляду на демографічну кризу в країні, високу навантаженість на працездатне населення, депопуляцію населення слід очікувати значний дестабілізаційний тиск демографічних чинників на рівень економічної активності населення;

- місткістю сфери прикладання праці, яка уособлюється в параметрах зайнятості населення. За роки кризи чисельність зайнятого населення віком 15-70 років скоротилася до 20295,7 тис. осіб (у 2004 р.), а рівень зайнятості – до 56,7 % [5, с. 385]. Після тривалого періоду скорочення зайнятості (з деяким запізненням порівняно з динамікою ВВП) почала зростати. Проте темп цього росту удвічі менший за теоретичні передбачення. За 2000-2004 рр. при зростанні реального ВВП на 40 % обсяги зайнятості зросли на 0,598 %. Зростання обсягів і рівнів зайнятості є більш суттєвим у містах. Але і тут вікові співвідношення - на користь контингентів зайнятих осіб старше працездатного віку, що опосередковано свідчить, що зростання попиту на робочу силу забезпечується неперестигшими (і низькокваліфікованими) робочими місцями;

- сприяння високій економічній активності та забезпечення зайнятості робочої сили з високими професійно-освітніми параметрами. Загальновідомо, що в сучасних умовах високий рівень освіти підсилює конкурентні позиції працівників — стимулює участь у робочій силі, підвищує шанси на перебування роботи, знижує ризик безробіття. Статистичні характеристики ринку праці України підтверджують практично універсальну закономірність: чим вищий освітній потенціал, тим вищою є економічна активність та зайнятість, нижчим безробіття і меншою частка зневірених працівників, що залишили ринок праці після тривалих безуспішних пошуків. Разом з тим слід мати на увазі, що в епоху панування інновацій та інформації знання – це ресурс, який швидко втрачає свою актуальність, і морально застаріває, тобто слід забезпечити високу окупність високовартісних вкладень держави, підприємців і населення в інтелектуальний капітал шляхом створення системи високотехнологічних робочих місць у постіндустріальних сферах економічної діяльності;

- оптимізація структури безробіття як специфічної форми економічної активності населення. Новітніми тенденціями змін в структурі безробіття в Україні є: поступове скорочення частки безробітних з тривалістю незайнятості понад один рік; зростання частки молоді та чоловіків серед безробітних, а також збільшення тривалості незайнятості трудовою діяльністю. Аналіз безробіття за віковими групами населення свідчить про те, що чим старшого віку економічно активні особи, тим менше серед них безробітних. Рівень зареєстрованого безробіття за офіційними даними знаходиться в межах природної норми, що створює враження про відсутність критичної гостроти і напруги на ринку праці. Однак двократне перевищення над офіційним рівня безробіття, розрахованого за методологією МОП, значні обсяги прихованого безробіття, яке в умовах прискорення структурних зрушень в провідних галузях економіки неминуче перейде у відкриту форму, приплив іноземної робочої сили в економіку України на етапі інтенсифікації залучення України до глобальних економічних процесів та відповідного підвищення рівня відкритості національного ринку праці вказують на можливість зростання масштабів відкритого безробіття й свідчать про загрозу загострення проблеми безробіття в Україні та невідкладність здійснення відповідних упереджувальних заходів у сфері зайнятості;

- оптимізація масштабів та структури економічної неактивності населення. Функція переміщень у лави економічно неактивного населення як амортизатора потенційного зростання безробіття виражена в Україні значно менше, ніж у багатьох інших постсоціалістичних країнах, що зазнали трансформаційної кризи. Серед основних причин цього явища можна назвати більш глибоке падіння рівня життя населення України (що змушувало шукати додаткові заробітки); низьку ефективність програм соціальної допомоги (що обумовлювало непривабливість перспективи переміщення в стан економічної неактивності); обмежене використання такого інструмента боротьби з безробіттям, як достроковий вихід на пенсію. Що ж до структури зневіреного у пошуках роботи економічно неактивного населення, то на сьогодні викликає занепокоєння наявність все ще високих значень питомої ваги громадян працездатного віку та відсутність позитивних зрушень щодо скорочення у цій структурі частки незайнятих з повною вищою освітою.

У підсумку окреслені нами пріоритетні фактори розвитку ринку праці та формування й відтворення економічної активності населення за результатами факторного аналізу статистичних даних за 2001-2005 рр. акумулюють 71,3-77,2 % загальної дисперсії, що дає змогу стверджувати про достатньо високий рівень здійсненої соціально-економічної оцінки та обґрунтованості виокремлених домінант розвитку дослідженого явища. Також вважаємо доцільним підкреслити, що обґрунтований нами комплекс головних факторів не претендує на вичерпність та незмінність. Їх співвідношення, рейтинг за силою впливу чітко узгоджені з дією основних економічних законів та етапами суспільного розвитку.

Здійснене нами дослідження виявило, що формат інноваційної моделі розвитку та забезпечення умов для переходу суспільства до постіндустріального інформаційного стану передбачає прогресивне зростання значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій як основи зростання виробництва та розширення місткості ринку праці; підвищення ролі інтелектуального капіталу і менеджменту, зростання якості трудового життя, розширення життєвих перспектив населення; підвищення ефективності використання людського потенціалу та глибоку гуманізацію соціально-трудова відносин.

Суперечливість та часткове урахування в площині державного регулювання соціально-економічних перетворень об'єктивних домінант сучасного суспільного розвитку спричинили поверховість змін в конфігурації факторів виробництва та джерел конкурентоспроможності економіки, а якість і рівень економічного зростання України не відповідає характеру завдань та викликів постіндустріалізму та глобалізації, оскільки:

- запроваджена модель ринкової трансформації економіки України не набула необхідної соціальної спрямованості;
- відбувається поступова деградація виробничих потужностей разом з природним старінням та декваліфікацією трудових ресурсів;
- через несприятливу структуру експорту й імпорту з економіки вимиваються робочі місця з високою освітньою місткістю;
- неконтрольований відтік капіталу з країни щорічно приводить до відтоку значного числа робочих місць, які могли б бути створені в економіці України;
- зрушення в обсягах виробництва та рівневі зайнятості населення є неадекватними;
- латентні процеси домінують над відкритими; широко розповсюджена непрозорість процесів найму робочої сили, її використання, оплати найманої праці, дотримання правових і соціальних гарантій працівників.

Слід зазначити, що поступове подолання макроекономічної розбалансованості

ринкових складових соціально-економічного середовища, застосування активних методів державного регулювання позитивним чином позначилося на формуванні й відтворенні економічної активності населення та функціонуванні ринку праці України. Проте ці позитивні тенденції поки що не набули бажаної стабільності, про що свідчать такі характерні риси сучасного ринку праці України:

- структурні та функціональні диспропорції системи зайнятості населення;
- висока офіційна зайнятість, яка має яскраво виражене скорочення, та масштабна надлишкова зайнятість, що набула в окремих регіонах та галузях економіки хронічного характеру;
- накопичений в Україні людський капітал залишається незатребуваним;
- скорочення можливостей зайнятості для окремих соціально-демографічних і економічних груп населення;
- висока плинність робочої сили на фоні зростання додаткової потреби у кадрах;
- співіснування легальної, юридично зафіксованої зайнятості та неформальної зайнятості усіх груп економічно активного населення;
- глибока сегментація ринку праці за економічними, соціально-демографічними ознаками та просторовими ознаками;
- диспропорції відтворення параметрів економічної активності населення;
- значна дистанція між бажаними (цілком досяжними на сучасному етапі господарювання) параметрами зайнятості та ринку праці і наявними регіональними показниками стану сфери зайнятості та ринку праці.

Наведене вище обумовлює невідкладність трансформації сучасної державної соціально-економічної політики. Тому подальші наукові дослідження у цьому напрямку мають передбачати розробку нових методолого-методичних підходів щодо формування національної моделі регулювання регулювання ринку праці.

Список літератури

1. Иберла К. Факторный анализ. - М.: Статистика, 1980. – 398 с.
2. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ / Дж.-О. Ким, Ч.У.Мьюллер, У.Р.Клеекка и др. / Под ред. И.С. Енюкова. - М.: Финансы и статистика, 1989.- 215с.
3. Thurow L. Creating Wealth. The New Rules for Individuals, Companies and Countries in a Knowledge-Based Economy. L., 1999. P. 216.
4. Заяць Т.А. Попит на робочу силу: проблеми формування та економічного стимулювання // Україна: аспекти праці. - 2005. - № 2. – С.25-29.
5. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Вид-во “Консультант”, 2005. – 591 с.
6. Варецька О. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в США // Україна: аспекти праці. – 2001. - № 4. - С. 47-49.
7. Петрова І.Л. Соціально-економічні особливості руху робочих місць і робочої сили в економіці України // Соціальні пріоритети ринку праці в умовах структурної модернізації економіки: Доповіді Міжнародної науково-практичної конференції. У двох томах. Т. 1. – К.: РВПС України НАН України, Ін-т соціальних досліджень, 2000. – С. 74-79.
8. Петрова І.Л. Економіко-правове забезпечення реформування соціально-трудових відносин в Україні. У кн.: Законодавче забезпечення сучасної економічної політики в умовах конституційної реформи. – К.: Парламентське видавництво, 2005. – С.176-185.

Статья посвящена исследованию главных факторов обеспечения производительной занятости населения регионов Украины на этапе перехода к постиндустриальному обществу, а также их ранжировке за степенью приоритетности и мерой влияния. Выделенные элементы этого опыта, целесообразные для внедрения в Украине на этапе наращивания темпов экономического роста и перехода к постиндустриальному обществу.

The article is dedicated to the analysis of experience of state regulation of an employment field and labour market of developed countries with market economics in the postindustrial term of their development. The some elements of this experience may be suitable for application in Ukraine at a phase of escalating of rate of economic growth and transition to postindustrial society.